

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник частини радіаційного, хімічного, біологічного захисту та проведення аварійно-рятувальних робіт Головного мобільного рятувального центру швидкого реагування Державної служби України з надзвичайних ситуацій

капітан служби цивільного захисту
Олексій ЙОСИПЕНКО

«___» _____ 2026 року

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

проведення практичного заняття з тактичної підготовки спеціалістів радіаційного, хімічного та біологічного захисту.

Частина радіаційного, хімічного, біологічного захисту та проведення аварійно-рятувальних робіт.

Тема: Надягання капсульованого костюма з дихальним апаратом на стисненому повітрі.

Відпрацьовано вправу (и): Підготовка та надягання капсульованого газонепроникного костюма з дихальним апаратом на стисненому повітрі, що розміщується всередині костюма; взаємна перевірка комплекту та контроль готовності ланки.

Навчальна мета: сформувати та закріпити в особового складу практичні навички перевірки капсульованого костюма і дихального апарата, безпечного надягання комплекту за допомогою помічників, переходу на дихання від апарата, герметичного закривання костюма та проведення підсумкового контролю готовності.

Час проведення: 1 година.

Місце проведення: територія центру.

Навчально-матеріальне забезпечення: план-конспект, методична розробка, капсульований газонепроникний костюм, дихальний апарат на стисненому повітрі з маскою та легеневим автоматом, внутрішні хімічностійкі рукавиці, засоби радіозв'язку, індивідуальний дозиметр, чиста підстилка, стілець або лавка, контрольний лист перевірки комплекту.

Нормативно-правові акти та література:

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Наказ МВС України від 26.04.2018 № 340 «Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій під час гасіння пожеж».
3. Експлуатаційна документація виробників конкретних моделей капсульованого костюма, дихального апарата на стисненому повітрі, повнолицевої маски та легеневого автомата, що перебувають на оснащенні підрозділу.

Порядок проведення заняття

№ з/п	Питання, що відпрацьовуються	Стислий зміст	Методичні вказівки
1	Організаційні заходи	Шикуння навчальної групи та перевірка зовнішнього вигляду. Оголошення теми і мети заняття. Інструктаж з правил безпеки праці.	Час: 5 хв.
2	Перевірка знань	Питання для повторення: 1) Які елементи капсульованого костюма та ДАСВ перевіряють до початку надягання? 2) Чому дихання від ДАСВ необхідно розпочати до остаточного закривання костюма? 3) Які ознаки свідчать про готовність рятувальника до входу в небезпечну зону?	Час: 5 хв.
3	Відпрацювання практичної частини заняття	Стислий опис порядку відпрацювання.	Час: 30 хв. Команди. Необхідні методичні пояснення.
4	Підбиття підсумків	Надається оцінка рівню підготовленості особового складу. Зазначаються характерні помилки. Оголошуються оцінки. Надаються відповіді на запитання.	Час: 5 хв.

Мета заняття

Відпрацювати з особовим складом єдину, безпечну та контрольовану послідовність підготовки і надягання капсульованого газонепроникного костюма з ДАСВ, розміщеним усередині костюма, а також порядок взаємної перевірки та доповіді про готовність до виконання завдання.

Очікувані навчальні результати

- пояснює призначення капсульованого костюма, межі його захисних властивостей та умови застосування;
- перевіряє комплектність, зовнішній стан, герметичну застібку, оглядове скло, рукавиці, взуття та випускні клапани костюма;
- виконує оперативну перевірку ДАСВ, маски й легеневого автомата до розміщення апарата всередині костюма;
- правильно організовує робоче місце та взаємодію рятувальника з одним або двома помічниками;
- послідовно надягає нижню частину костюма, ДАСВ, маску, легеневий автомат, рукави та капсульовану частину;
- переходить на дихання від ДАСВ до остаточного закривання герметичної застібки;
- проводить круговий огляд, контроль рухливості, зв'язку, запасу повітря і самопочуття;
- визначає типові помилки та умови, за яких комплект визнається неготовим до роботи.

Матеріально-технічне забезпечення

- план-конспект і методична розробка;
- капсульований газонепроникний костюм відповідного розміру з чинним випробуванням герметичності;
- ДАСВ із зарядженим балоном, повнолицевою маскою та легеневим автоматом;
- внутрішні хімічностійкі рукавиці, дозволений засіб проти запотівання оглядового скла;
- радіостанція, індивідуальний дозиметр та інше дозволене табельне обладнання;
- чиста підстилка, стілець або лавка, контрольний лист перевірки комплекту;
- навчальна зона деконтамінації та ємність для умовно забрудненого майна.

Вимоги безпеки під час заняття

1. Надягання проводити тільки в чистій зоні, на сухій рівній поверхні без гострих предметів та забруднення.
2. Костюм не надягати самостійно: обов'язково залучити щонайменше одного підготовленого помічника.
3. До остаточного закривання костюма повністю виконати оперативну перевірку ДАСВ, відкрити вентиль балона та розпочати дихання від апарата.
4. Не тягнути костюм за оглядове скло, випускні клапани, рукавиці або герметичну застібку.
5. Не застосовувати костюм із порізами, проколами, пошкодженими швами, застібкою, клапанами, рукавицями або простроченим випробуванням герметичності.
6. Ураховувати теплове навантаження, обмеження огляду, слуху та рухливості; негайно припинити вправу при запамороченні, нудоті, задишці, паніці або перегріванні.
7. Під час контрольних рухів страхувати рятувальника, особливо при присіданні, підйомі та перших кроках у костюмі.
8. Після завершення вправи зняття костюма проводити під контролем помічника за окремою послідовністю, не допускаючи контакту зовнішньої поверхні зі шкірою або одягом.

Організація практичного заняття

Особовий склад доцільно розподілити на трійки: рятувальник, помічник № 1 та помічник № 2. Після виконання вправи ролі змінюються. Керівник заняття контролює послідовність дій, не допускає пропуску перевірок і зупиняє вправу при виникненні небезпечної ситуації.

- рятувальник - виконує команди, повідомляє про самопочуття, контролює дихання, манометр і свободу рухів;
- помічник № 1 - розправляє костюм, допомагає вводити ноги й руки, контролює застібку, рукавиці, взуття та клапани;
- помічник № 2 - контролює ДАСВ, маску, шланги, зв'язок, показання манометра та веде контрольний лист;
- старший ланки або керівник - визначає готовність комплекту, фіксує початковий тиск і дає дозвіл на виконання контрольних рухів.

Стислий опис порядку відпрацювання

Рисунок 1 - капсульований газонепроникний костюм із розміщенням ДАСВ усередині.

Рисунок 2 - приклад капсульованого костюма для роботи з дихальним апаратом.

Порядок практичного відпрацювання

1. Підготовка робочого місця та рятувальника

Команда керівника заняття: «Місце надягання підготувати. Комплект розкласти».

1. У чистій зоні розкласти суху підстилку, установити стілець або лавку, забезпечити достатнє освітлення і вільний простір для помічників.
2. Повністю розкрити герметичну застібку, розправити штанини, рукави, вбудовані чоботи або панчохи та переконатися у відсутності перекручування.
3. Звірити модель і розмір костюма, його сумісність із ДАСВ та очікуваною речовиною за паспортом конкретного виробу.
4. Рятувальнику зняти прикраси, годинник, ключі, ручки та інші гострі предмети; перевірити самопочуття і відповідність внутрішнього одягу умовам роботи.
5. Визначити маршрут входу і виходу, контрольний час, мінімальний тиск для виходу, сигнали аварійного припинення робіт, резервну ланку та порядок деконтамінації.

Методичні вказівки: керівник перевіряє, щоб рятувальник розумів завдання, сигнали і порядок виходу. Надягання не починають, доки деконтамінаційна лінія та резерв не готові.

2. Перевірка капсульованого костюма

1. Перевірити маркування, інвентарний номер, строк служби, розмір і наявність чинного випробування герметичності.
2. Оглянути матеріал і шви на відсутність порізів, проколів, потертостей, розшарування, здуття, слідів старіння або хімічної дії.
3. Перевірити чистоту і прозорість оглядового скла, відсутність тріщин, глибоких подряпин та відшарування.
4. Перевірити герметичну застібку: чистоту, вільний хід бігунка, стан зубців та ущільнювальної поверхні. Не перегинати й не закривати силою.

Стислий опис порядку відпрацювання

5. Оглянути рукавиці, фіксувальні кільця, вбудовані чоботи або панчохи, зовнішнє взуття та місця їх з'єднання.
6. Перевірити випускні клапани: чистоту, правильне встановлення, відсутність блокування і сторонніх предметів.
7. У разі виявлення дефекту припинити вправу, позначити костюм як несправний і замінити його справним.

3. Перевірка ДАСВ, маски та зв'язку

Команда керівника заняття: «Дихальний апарат перевірити».

1. Перевірити кріплення балона, підвісну систему, шланги, редуктор, манометр, сигнальний пристрій, легеневий автомат і маску.
2. Визначити тиск у балоні та переконатися, що запас повітря достатній для завдання, виходу і проходження деконтамінації.
3. Виконати перевірку герметичності системи високого тиску, роботи легеневого автомата і сигналу мінімального тиску відповідно до інструкції виробника.
4. Перевірити герметичність прилягання маски до обличчя. Волосся, ремені або підшоломник не повинні потрапляти під ущільнювальну кромку.
5. Перевірити радіозв'язок у масці, розміщення радіостанції, дозиметра та манометра так, щоб вони не пошкоджували костюм і залишалися доступними.
6. Зафіксувати номер ДАСВ, балона та початковий тиск у контрольному листі.

Методичні вказівки: після закривання капсульованого костюма доступ до вентиля балона, ременів і частини вузлів буде обмежений, тому всі перевірки виконують у повному обсязі до герметизації.

4. Надягання нижньої частини костюма

1. Рятувальник сідає на стілець або лавку. Помічники утримують костюм так, щоб матеріал не торкався забрудненої або гострої поверхні.
2. По черзі ввести ноги у штанини та вбудовані чоботи або панчохи. Не наступати на матеріал костюма і не тягнути за шви.
3. Підтягнути костюм до рівня талії, перевірити правильне положення стоп, колін і штанин.
4. За допомогою помічників обережно встати, перевірити стійкість і свободу рухів у нижній частині костюма.

5. Надягання ДАСВ і перехід на дихання від апарата

1. Надягнути ДАСВ поверх внутрішнього одягу, рівномірно відрегулювати плечові й поясний ремені. Балон не повинен зміщуватися.
2. Переконатися, що шланги не перекручені, манометр і сигнальний пристрій доступні, а апарат не створює надмірного натягу костюма.
3. Повністю відкрити вентиль балона, повторно перевірити тиск і відсутність витоку.
4. Надягнути маску, рівномірно затягнути наголовник, виконати перевірку герметичності прилягання.
5. Приєднати легеневий автомат до маски та розпочати дихання від ДАСВ. Зробити декілька спокійних вдихів, перевірити стабільну подачу повітря.
6. Доповісти: «Дихальний апарат увімкнений, подача повітря нормальна, тиск ... бар». Тільки після цього переходити до закривання костюма.

Методичні вказівки: закривання костюма до відкривання вентиля балона і початку дихання від ДАСВ є грубою помилкою та підставою негайно зупинити вправу.

6. Введення рук і підняття капсульованої частини

1. Надягнути внутрішні хімічностійкі рукавиці, якщо вони передбачені комплектом.
2. По черзі ввести руки у рукави та вбудовані рукавиці. Помічник перевіряє правильне положення пальців і відсутність перекручування.
3. Помічники піднімають капсульовану частину костюма над ДАСВ і головою, не тягнучи за оглядове скло або клапани.
4. Розправити матеріал навколо балона, плечей і маски. Переконатися, що шланги, манометр, радіостанція та ремені не затиснені.
5. Сумістити оглядове скло костюма з полем зору рятувальника, перевірити можливість бачити манометр і сприймати звукові сигнали.

7. Закривання герметичної застібки

1. Один помічник притримує матеріал костюма, другий плавно переміщує бігунок застібки.
2. Закривати застібку без ривків і надмірного зусилля, не допускаючи потрапляння матеріалу, шлангів або одягу в замок.
3. Довести бігунок до кінцевого положення відповідно до конструкції костюма.

Стислий опис порядку відпрацювання

4. Закрити захисний клапан застібки або встановити штатний фіксатор.
5. Провести візуальний контроль усієї довжини застібки, переконатися у відсутності розходження, складок і деформації.

8. Круговий контроль готовності

1. Перевірити стабільність дихання, герметичність маски, відсутність сигналів несправності та достатній тиск у балоні.
2. Оглянути застібку, захисний клапан, випускні клапани, рукавиці, фіксувальні кільця, чоботи або панчохи.
3. Перевірити положення ДАСВ, свободу шлангів, доступність манометра, радіостанції та дозиметра.
4. Перевірити двосторонній зв'язок, огляд через скло і відсутність критичного запотівання.
5. Запитати про самопочуття: дихання, запаморочення, нудоту, біль, перегрівання, паніку або надмірний тиск спорядження.
6. Під страхуванням виконати контрольні рухи: підняти руки, зробити декілька кроків, повернути корпус і неглибоко присісти.
7. Старшому ланки зафіксувати прізвище, номер ДАСВ і балона, початковий тиск, час увімкнення в апарат та контрольний час роботи.

9. Навчальна вправа та команди керівника

Вправа виконується без входу в реальне небезпечне середовище. Керівник подає команди послідовно, а рятувальник і помічники вголос підтверджують виконання критичних операцій.

- «Костюм і ДАСВ оглянути, про готовність доповісти»;
- «Нижню частину костюма надягнути»;
- «ДАСВ надягнути, оперативну перевірку виконати»;
- «Маску надягнути, герметичність перевірити, в апарат увімкнутися»;
- «Руки в рукави ввести, капсульовану частину підняти»;
- «Герметичну застібку закрити, комплект оглянути»;
- «Контрольні рухи виконати, зв'язок перевірити»;
- «Про готовність ланки доповісти».

10. Критерії оцінювання виконання вправи

- послідовність надягання дотримана без пропуску критичних перевірок;
- костюм і ДАСВ справні, сумісні та відповідають розміру рятувальника;
- вентиль балона повністю відкритий, дихання від ДАСВ розпочате до закривання костюма;
- застібка закрита повністю й без затискання матеріалу; клапани, рукавиці та взуття не пошкоджені;
- шланги і спорядження не затиснені, манометр та зв'язок доступні;
- рятувальник виконує контрольні рухи, не втрачає рівновагу і не має ознак погіршення самопочуття;
- початковий тиск, номер апарата і контрольний час зафіксовані;
- помічники діють узгоджено, не тягнуть за небезпечні елементи та своєчасно виявляють помилки.

11. Типові помилки та дії керівника заняття

- Костюм надягається без помічника - вправу зупинити, призначити помічника і повторити з початку.
- Костюм закривають до повної перевірки ДАСВ - негайно зупинити, відкрити костюм, виконати перевірку й повторити етап.
- Вентиль балона відкритий неповністю або тиск недостатній - комплект визнати неготовим, балон замінити або апарат перевірити.
- Матеріал потрапив у застібку - припинити закривання, не застосовувати силу, обережно звільнити матеріал і оглянути його.
- Шланг, манометр або радіостанція затиснені - відкрити застібку до безпечного положення, усунути затискання і повторити контроль.
- Рятувальник втрачає рівновагу або повідомляє про погіршення самопочуття - вправу припинити, костюм зняти за допомогою помічників, провести оцінку стану.
- Оглядове скло критично запотіло або зв'язок не працює - до входу не допускати, усунути несправність або замінити комплект.

12. Завершення вправи та відновлення готовності

1. За командою керівника перейти до визначеного місця зняття костюма. У реальних умовах перед зняттям пройти встановлену деконтамінацію.
2. Зберігати дихання від ДАСВ до моменту, визначеного процедурою, коли безпечність повітря та зовнішньої поверхні костюма підтверджена.
3. Поміщикам відкрити герметичну застібку, не торкаючись внутрішньої чистої поверхні зовнішньою стороною костюма.

Стислий опис порядку відпрацювання

4. Послідовно зняти капсульовану частину, вивести руки з рукавів, зняти ДАСВ і нижню частину костюма під страхуванням.
5. Оглянути костюм і ДАСВ, зафіксувати пошкодження, витрату повітря та виявлені недоліки.
6. Провести передбачену виробником очистку, сушіння, технічне обслуговування, заряджання балона та відновлення комплектності.

Контрольні питання

1. Які перевірки костюма та ДАСВ виконують до початку надягання?
2. Чому капсульований костюм не надягають без помічника?
3. На якому етапі відкривають вентиль балона і переходять на дихання від ДАСВ?
4. Що контролюють помічники під час закривання герметичної застібки?
5. Які контрольні рухи виконує рятувальник після надягання?
6. За яких ознак комплект визнають неготовим або вправу негайно припиняють?

Підбиття підсумків

Керівник заняття оцінює дотримання послідовності, якість взаємного контролю, правильність перевірки ДАСВ, стан герметичної застібки, свободу шлангів, зв'язок, рухливість та самопочуття рятувальника. Зазначаються характерні помилки, оголошуються оцінки та визначаються етапи, які необхідно повторно відпрацювати.

Методичну розробку підготував:
 заступник начальника частини
 радіаційного, хімічного, біологічного захисту
 та проведення аварійно-рятувальних робіт
 старший лейтенант служби цивільного захисту

Катерина БАЖАНОВА

« ____ » _____ 2026 року